

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

НУБІП України

Погоджено
Декан гуманітарно-педагогічного
факультету,
кандидат філософських наук, доцент
Інна САВИЦЬКА
«   » 2023 р.

Допускається до захисту
Завідувач кафедри педагогіки,
доктор педагогічних наук, доцент
Руслан СОПІВНИК
«   » 2023 р.

НУБІП України

Магістерська Робота

на тему: «Формування патріотичних поглядів і переконань здобувачів освіти»

Спеціальність: **011 «Освітні, педагогічні науки»**

Освітня програма: **Педагогіка вищої школи**

Орієнтація освітньої програми: **освітньо-професійна**

НУБІП України

Гарант освітньої програми
кандидат педагогічних наук, доцент

Лідія ЧЕРЕДНИК

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи
доктор педагогічних наук, доцент

Руслан СОПІВНИК

Виконав

Сердюк Андрій

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП..... 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ

ПОГЛЯДІВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ..... 7

1.1. Поняття патріотизму та його роль в суспільстві..... 7

1.2. Фактори впливу на формування патріотичних поглядів та переконань..... 13

1.3. Роль освіти в процесі формування патріотизму..... 20

Висновки до першого розділу..... 27

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ

ПАТРІОТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ..... 29

2.1. Характеристика обраного об'єкта та умов дослідження..... 29

2.2. Методи дослідження, які були застосовані у процесі виконання експерименту..... 29

2.3. Результати дослідження..... 31

Висновки до другого розділу..... 36

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

ЕКСПЕРИМЕНТУ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ..... 37

Висновки до третього розділу..... 43

ВИСНОВКИ..... 45

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 48

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

Актуальність теми. Російсько-українська війна зміцнила українську національну ідентичність, саме вона, як основна мішень путіна, у тандемі з громадянською ідентичністю дає відповідь на екзистенційне запитання українства. А вже розв'язана росією війна – це агресивний намір обнулити Українську державу й український народ; частина політики, спрямованої на знищення усього, що пов'язано з поняттями Україна, українське. Нині, у часи найтяжчих випробувань водночас із українською державністю продовжує зміцнюватися громадянське суспільство. Війна об'єднала українців у монолітну сім'ю, для якої любов до України і готовність захищати її єство, свободу, незалежність і територіальну цілісність стали найвищою цінністю. Систему гарантування безпеки держави й основу її національної стратегії формують національні цінності, національні інтереси й національні цілі [8; 10]. Стратегія національної безпеки України як держави має ґрунтуватися на консолідації українців довкола спільних інтересів і цінностей, які водночас є і загальноєвропейськими, і вселюдськими, універсальними. Одним із чинників забезпечення цього є патріотичне виховання дітей та молоді. Враховуючи вищесказане обрана тема є актуальною і вимагає детального дослідження, яке проведено у магістерській роботі.

Теоретичну основу дослідження становлять: наукові положення про значення патріотичного виховання у формуванні особистості (М. Бака, К. Журба, О. Захаренко, П. Ігнатенко, В. Киричок, Б. Кобзар, А. Макаренко, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, К. Чорна та ін.); розробки сучасних дослідників щодо засадничих ідей українського виховання в історичному аспекті (І. Бех, А. Бойко, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Кремень, Ю. Руденко, О. Сухомлинська, Г. Троцько, М. Ярмаченко та ін.); праці з методології, теорії і практики національного, патріотичного виховання особистості (І. Бех, В. Кравець, В. Кремень, Н. Ничкало, О. Пометун, М. Сметанський, М. Фіцула, Г. Шевченко); дослідження психологічних механізмів розвитку особистості та формування патріотизму (Л. Виготський, Є. Потапчук, К. Роджерс, О. Сафін, М.

Томчук, В. Шевченко), стосовно сутності і змісту патріотичного виховання в умовах модернізаційних суспільних змін (К. Чорна); теорії соціального виховання дітей та молоді (І. Бех, Л. Коваль, О. Кононко, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, В. Оржеховська, О. Сухомлинська, Ө. Савченко та ін).

Об'єктом дослідження є патріотичного виховання учнів у школах студентів.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади і практика реалізації патріотичного виховання.

Мета дослідження – дослідження процесу формування патріотичних поглядів і переконань здобувачів освіти та обґрунтування теоретико-методичні засад патріотичного виховання здобувачів освіти в сучасному освітньому просторі.

Реалізація поставленої мети зумовила потребу у розв'язанні таких **завдань**

дослідження:

розглянути поняття патріотизму та його роль в суспільстві;
навести фактори впливу на формування патріотичних поглядів та переконань;

– описати роль освіти в процесі формування патріотизму;

– проведення дослідження формування патріотичних поглядів у здобувачів освіти;

– описати умови та методи дослідження, які були застосовані у процесі виконання експерименту;

– проаналізувати результати проведеного дослідження та зробити висновки;

– розглянути можливість і доцільність застосування матеріалів проведеного дослідження у навчальному процесі, розробка прикладу такого застосування.

Експериментальна база та апробація...

Для досягнення мети і вирішення поставлених задач були використані такі методи:

1) загальнонаукові – аналіз і синтез наукових напрацювань, індукція і дедукція історико-педагогічного досвіду, зіставлення і порівняння для визначення спільного й відмінного в патріотичному вихованні на різних історичних етапах, систематизація і класифікація законодавчих і нормативно-правових документів, узагальнення для підбиття підсумків та формулювання висновків;

2) конкретно-наукових – історико-генетичний аналіз для проведення структуризації історико-педагогічних джерел, конструктивно-генетичний аналіз для здійснення періодизації розвитку патріотичного виховання в Україні на досліджуваному відрізку, історико-структурний аналіз для визначення структури дослідження, окреслення його етапів і з'ясування організаційних та процесуально-змістових особливостей на кожному з них, термінологічний аналіз спеціальної літератури для конкретизації окремих понять відповідно до предмета дослідження;

3) пошуково-бібліографічний – для одержання інформації з метою створення головного масиву джерел і подальшої їхньої систематизації;

4) наративу для представлення матеріалів дослідження з елементами аналітики.

Теоретична база. При написанні роботи були використані праці широкого кола вітчизняних та іноземних вчених, як із питань, які безпосередньо належать до теми магістерської, так і з питань більш загального характеру.

Джерельну базу дослідження становлять:

- нормативно-правові документи загальнодержавного й місцевого рівнів, що регламентували діяльність закладів освіти та, відповідно, розвиток теорії і практики патріотичного виховання здобувачів освіти;

- інтерпретаційні джерела: монографії, дисертації, автореферати дисертацій, праці радянських, українських і зарубіжних учених; статистичні звіти, довідкова література;

- інтернет-ресурси, у яких представлено законодавчу та нормативну базу; матеріали педагогічних з'їздів, психолого-педагогічна та історико-педагогічна література.

Наукова новизна. У роботі уточнено поняттєво-категоріальний апарат із проблеми патріотичного виховання здобувачів освіти.

Практичне значення здобутих результатів: результати магістерської роботи можна використати у навчальному процесі вищого начального закладу.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку інформаційних джерел, що включає ... найменувань, а також ... додатки.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

НУВБІП України

1.1. Поняття патріотизму та його роль в суспільстві

Патріотизм як соціально-історичне явище у різних аспектах розглядається філософськими, гуманітарними, педагогічними науками.

Слово «патріотизм» – грецького походження: *patris* – у перекладі це батьківщина. Вперше слово патріотизм з'явилося у період Французької революції 1789-1793 р. Патріотами тоді називали себе борці на народну справу, захисники республіки, які вели боротьбу з зрадниками Вітчизни з табору монархістів. Універсальний словник-енциклопедія трактує це явище як позицію яка, поєднує відданість і любов до батьківщини, солідарність із власним народом та повагу до інших народів і пошану до їхніх суверенних прав.

Благородне почуття патріотизму, любов до Батьківщини і відданість їй здавна властиві людям. Це почуття виступало рушійною силою, яка підіймала народ на боротьбу проти чужоземних завойовників і всіх пригноблювачів. В основі патріотизму лежить відданість своєму народу, намагання віддати всі сили захисту його інтересів. Це одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до свого краю відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури, а також повага до інших народів, їх прав, їх свобод, до їхньої культури. Патріотизм виявляється у практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів [26].

Тлумачний словник української мови визначає патріотизм як «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги» [23, с. 223].

Сучасне розуміння патріотизму зумовлене соціальним замовленням української держави в галузі освіти й виховання, котра конкретизується у «Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття)», «Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти» й «Концепції

НУВБІП України

громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності».

Патріот – це вітчизнолюб, ревнитель про його благо. З точки зору філософії патріотизм – моральний і політичний принцип, соціальне почуття, змістом якого є любов і відданість вітчизні, гордість за його минуле і сучасне, бажання захищати інтереси батьківщини.

Патріотизм – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм – соціально-історичне явище. Елементи його виникли за первіснообщинного ладу як форми усвідомлення родових зв'язків, обрядів і звичаїв.

У політології розглядається одна із ознак патріотизму – політична свідомість. Під такою розуміється опосередковане відображення політичного життя суспільства, суттю якого є проблеми влади, формування і розвиток задоволення інтересів і потреб політичних суб'єктів, сукупність поглядів, оцінок. Настанов, які, відображають політично-владні відносини, набувають певної самостійності.

Однією з ознак патріотизму також є політична культура. Це, насамперед – рівень задоволення людиною й суспільством політичних ідей, концепцій, програм, досягнень суспільнополітичних думок [32].

Загалом, патріотизм – це любов до батьківщини, почуття відповідальності за її долю, готовність і здатність служити її інтересам та сприяння її успіхам у сферах внутрішнього життя й на міжнародній арені. Патріотизм – явище соціально-історичне. У різні епохи воно має різний соціальний і класовий зміст. У реальних соціально-історичних умовах кожний клас виражає своє ставлення до вітчизни через свої специфічні інтереси. В умовах розвитку капіталізму патріотизм є невід'ємною частиною суспільної свідомості, національної свідомості і самосвідомості людей. У період переходу від тоталітарних режимів до демократизму, формування правової суверенної держави і громадянського суспільства формується і утверджується загальнонародний патріотизм. У ньому

послнуються вірність Батьківщині, готовність служити їй і захищати її від ворогів з почуттям поваги до інших націй і народів, з відданістю інтересам творення вільного, демократичного суспільства, з демократичним рухом у всьому світі.

За сучасних умов існування демократичного суспільства патріотизм підноситься на вищий рівень, поширюється на все населення країни, пронизує всі сфери суспільного життя, має спрямований характер, що виявляється у свідомому ставленні людей до праці, суспільно-політичної діяльності, непримиримості до будь-яких порушень прав людини, норм і правил демократичного співжиття. Завдяки цьому патріотизм є одним з найважливіших чинників розвитку демократичного суспільства.

В Україні у своєму розвитку патріотизм живиться прогресивними патріотичними традиціями українства, а також кращими зразками патріотичних традицій інших країн і народів, світового демократичного руху, збагачуючи їх історичними здобутками своєї Вітчизни. Утвердження в свідомості громадян України, насамперед молодого покоління, ідей патріотизму, гордості за свою суверенну державу, готовності стати на захист істинної демократії, інтересів свого народу має стати сьогодні одним з найважливіших завдань нової системи патріотичного виховання [25, с. 251].

Патріотизм – любов до батьківщини, почуття відповідальності за її долю, готовність і здатність служити її інтересам та сприяння її успіхам у сферах внутрішнього життя й на міжнародній арені [215, с. 204].

Патріотична свідомість почала розглядатись як соціальне явище тільки в 70-х рр., а до цього часу – як аспект суспільної свідомості [24, с. 8-14]. У світлі сучасних уявлень філософії про рівні суспільної свідомості дослідники виявляють два рівні патріотичної свідомості – суспільно-психологічний, ідеологічний [24, с. 8-14].

Під структурою патріотизму розуміють систему таких якостей та компонентів:

1. Патріотичне почуття (любов до рідного, тривога, відповідальність за долю Вітчизни).

2. Національна гідність людини.

3. Потреба в задоволенні своїх національних інтересів, у національному самовпевненні.

4. Патріотична свідомість на основі національної свідомості, осмислення своєї громадянської ролі в суспільстві.

5. Національний такт і повага до національної гідності людей інших національностей.

6. Потреба у збереженні і передачі іншим людям вітчизняних духовно – культурних цінностей.

7. Потреба і готовність до діяльності патріотичного змісту.

Патріотизм – це складне явище духовного життя, людини і спільноти, яке відображається в особистій та суспільній свідомості, об'єднуючи їх і виступаючи вирішальним чинником усвідомлення людиною загальнолюдських цінностей. З

поглибленням соціальних антагонізмів в змісті патріотизму складаються класові компоненти, що породжує складну проблему взаємовідношення класового і загальнолюдського, класового і національного в патріотизмі. В умовах розвитку капіталізму, формування націй, утворення національних держав патріотизм стає невід'ємною складовою частиною суспільної свідомості. Історичний досвід

показав неприпустимість заміни любові до батьківщини прихильністю до вузьких інтересів, цінностями класів чи соціальних груп. Патріотизм – одна із форм діалектичного існування особистих і суспільних інтересів, єднання людини

і суспільства. Патріотичні почуття, ідеї підносять особистість, коли вони спряжені з повагою до народів інших країн і не вироджуються у психологію національної виключності. Соціологія під патріотизмом також розуміє любов до батьківщини, відданість своїй вітчизні, своєму народу.

Етика називає патріотизмом соціально-політичний, суспільний і моральний принцип, що характеризує відношення людей до своєї країни, яке проявляється в певних діях і складному комплексі суспільних почуттів, що, як правило, називається любов'ю до батьківщини.

Любов до вітчизни включає: турботу про інтереси і історичну долю країни і готовність заради них до самопожертви; вірність батьківщині, що веде на

боротьбу з ворогами; гордість за соціальні і культурні досягнення своєї країни, співчуття до страждання народу і переживання за соціальні вади суспільства; повагу до історичного минулого рідного краю і уславлення його традицій; прив'язаність до місця проживання (до міста, села, області, країни в цілому).

Патріотизм як суспільне явище насамперед відноситься до соціальної психології, однак одночасно має і моральне значення. Всі вище згадані вияви патріотизму знайшли відображення в моральній свідомості людства і у змісті різних моральних вимог. Саме тому поняття патріотизму і являє собою один із принципів моральності. Моральне значення патріотизму визначається тим, що він є однією з форм супідрядності особистих і суспільних інтересів, єднання людини і батьківщини.

Загалом, патріотизм розглядають як складне явище духовного життя людини і суспільства, які відображаються в особистій та суспільній свідомості, об'єднуючи їх і виступаючи вирішальним чинником усвідомлення людиною загальнолюдських цінностей. У психології любов до батьківщини відносять до позитивних емоцій, які подають людині сигнал благополуччя.

Український педагогічний словник дає таке визначення патріотизму: це “одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму важлива складова виховної діяльності школи. У процесі вивчення різних навчальних предметів в учнів формуються патріотичні погляди і переконання” [11, с. 249].

З поняттям “патріотизму” щільно пов'язане поняття “громадянської культури”. Це – «ставлення індивідів до інституцій держави та настанов влади, їхня законослухняність та критична вимогливість. Культура громадянськості, на відміну від культури політичної, належить до сфери взаємодії населення, з одного боку, та влади – з іншого, а не до сфери протистояння окремих верств одна з одною. Вона характеризується сприйняттям влади не як предмета боротьби завоювання, а як об'єкта впливу щодо захисту інтересів та прав

громадян. Виражається у ставленні населення до існуючого порядку, у знанні й визнанні їм суспільних норм, готовності їх дотримуватися. До громадянської культури належать знання людей про їхні права і обов'язки, про устрій держави, про політичні системи, процедури політичного, зокрема виборчого процесу» [15, с. 6].

Серед моральних якостей, що відзначають ставлення людини до суспільства, провідне місце займає патріотизм. Він визначає ставлення людини до праці, суспільної власності, її поведінку в суспільстві.

Під сутністю патріотизму педагогіка розуміє таку моральну якість людини, яка виражається в любові і відданості своїй Батьківщині, усвідомленні її величчя і слави та переживанні свого духовного зв'язку з нею, в потребі і прагненні за будь-яких умов берегти її честь і гідність, практичними справами зміцнювати її могутність і незалежність.

Отже, у гуманітарних науках поняття “патріотизму” розглядається як принцип у філософії й соціології. При цьому дані науки окреслюють у такому розумінні взаємодію людини і суспільства, людини і держави. В етиці визначальними є почуття індивіда та раціональні форми взаємодії у людській спільноті. Психологія включає до цього поняття патріотичні почуття, свідомість та досвід особистості. У теорії педагогіки визначальним вважається утвердження в учнів любові і відданості Вітчизні. Можемо зробити висновок, що патріотизм це:

- складник системи національних цінностей, основа національної самоідентифікації й національної безпеки; громадянське почуття, осердяк якого є любов до батьківщини й готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї, відданість своєму народові, вільне володіння державною мовою й неприйняття мови агресора;

- гордість за культурну спадщину і прагнення зберегти її для наступних поколінь;

- особливе емоційне переживання своєї належності до країни, громадянства, знання й популяризація її правдивого образу, історії, пошанування

традицій, готовність діяти в інтересах матеріальності й постати на її захист у разі небезпеки.

Отже, сьогодні в умовах повномасштабної війни росії проти України, величезних змін у соціальному, економічному і політичному житті України постала проблема радикальної перебудови у сфері виховання. Метою національно-патріотичного виховання є виховання молодого людини – патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно само реалізуватися в соціумі як громадянин, професіонал, носій української національної культури.

Сучасне виховання базується на системі цінностей, які через культуру, традиції, філософію, релігію вказують на вектор виховних зусиль, формують виховний ідеал. Існують інші цінності життя, які пов'язані з вихованням справжнього громадянина: вірність, піклування про дітей, піклування про батьків і старших у сім'ї, взаємодопомога і любов до батьків, культура праці, дотримання народних звичаїв і традицій, пам'ять про предків, гостинність. У своїй роботі педагоги повинні орієнтувати дітей і на загальнолюдські цінності: гуманізм, працелюбство, захист прав людини, критичне мислення, повага до культури різних народів, високий рівень знань, толерантність, розуміння, що земля – наш спільний дім, а світовий спокій і згода між людьми і державами – головна умова існування землі і людства.

1.2. Фактори впливу на формування патріотичних поглядів та переконань

Формування патріотичних поглядів та переконань є складним процесом, який піддається впливу різноманітних факторів:

1. Сім'я відіграє важливу роль у формуванні патріотичних поглядів. Діти нерідко емоційно сприймають погляди та цінності своїх батьків щодо рідної країни.

2. Освіта має великий вплив на формування патріотизму. Навчальна програма, вчителі та методи навчання можуть сприяти вихованню глибокого розуміння історії, культури та цінностей країни.

3. Засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо, газети та Інтернет, мають великий вплив на формування патріотичних поглядів. Публікації та програми, що стосуються національної історії, культури та подій, можуть сприяти патріотичному вихованню.

4. Спілкування з однолітками, друзями та іншими членами суспільства може впливати на патріотичні погляди. Також важливо враховувати політичний, соціокультурний та історичний контекст країни.

5. Важливі історичні події, такі як революції, війни або перемоги, можуть змінювати патріотичні погляди та викликати почуття патріотизму.

6. Твори літератури, музика, живопис та інші види мистецтва можуть надихати та сприяти розумінню культурних цінностей та ідентичності.

7. Політичні рішення, стан держави та відношення до неї можуть впливати на патріотичні погляди громадян.

8. Відвідування інших країн, вивчення інших культур та переживання міжнародного досвіду можуть розширити розуміння та почуття патріотизму.

9. Участь у патріотичних заходах, святкування національних свят та вшанування історичних подій можуть збуджувати почуття патріотизму.

Патріотичне виховання – основа духовного розвитку особистості, складова частина національного світогляду і поведінки молодої людини щодо ставлення до рідної країни, до всіх націй і народів; це виховання любові до Батьківщини, відданості їй, активної праці, спрямованої на примноження трудових традицій, звичаїв свого народу.

Для аналізу формування патріотичних поглядів потрібно насамперед спиратися на такі підходи: особистісно-орієнтований, діяльнісний, системний, етнокультурний підходи. Важливість останнього є визначальною, оскільки надто

короткою є його дія у часі, а пізнання минулого є підвалинами для сучасного усвідомлення юнаками і дівчатами патріотизму

У психолого-педагогічній структурі патріотизму виділяють емоційно-мотиваційний, когнітивний, етноідентифікаційний і практичний компоненти (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура патріотизму здобувачів освіти

Джерело: сформовано на основі [25]

Когнітивний компонент передбачає формування знань про історію й сучасне свого рідного народу, держави Україна, про особливості малої батьківщини, її минуле. Проте такі знання не окреслюють всіх особливостей і багатства самого регіону, у тому числі й духовного. Когнітивний компонент тісно пов'язаний з ідеалом людини. Саме ідеал, завдяки своєму світоглядно-

інтегративному характеру, слугує як окремій людині (так і соціальним спільнотам) духовним вектором життя.

Ідеал нановнює змістом мотиваційно-сміслову сферу діяльності, спонукає особистість до соціальної активності. Він є духовною опорою, регулятором цілеспрямованих дій. Можна визначити наступні функції ідеалу: світоглядну, спонукальну, програмуючу, проєктивну, імперативну, нормативну, оцінювальну [20]. Ідеал особистості об'єднує ціннісні орієнтації, життєві принципи і плани, рівень домагань, задумки і вчинки в цілісну лінію осмисленої поведінки, життєвого шляху людини. При цьому ідеал віддзеркалює патріотичні настрої особистості, зокрема щодо старшокласників, то такі мають тенденцію до чіткого усвідомлення ідеалу, наслідування його. Тим самим розуміння ідеалу стає одним із визначальних чинників утвердження патріотизму старшокласників. Загалом, у найбільш концентрованому вигляді ідеал особистості відбивається у патріотизмі.

У патріотизму є дві сторони: етнокультурна і громадянська. Перша реалізується через становлення етнічної чи етнокультурної свідомості і вимагає відповідної виховної роботи щодо формування етнічної самосвідомості індивіда.

Усвідомлення приналежності до власного етносу дає відчуття душевного комфорту, оскільки формує психологічне тяжіння до поняття «ми», в якому особа прагне знайти «солідарність», підтримку, захищеність в тому середовищі, в якому живе людина [20, с. 31]. Оскільки етнічність проявляється в соціальному середовищі, то патріотизм виступає як реакція особистості і тієї соціальної групи, до якої вона належить, на свій статус у суспільстві. А він може бути таким, що сприймається із задоволенням і прагненням до його збереження, а може бути й незадовільним і викликати бажання змінити його на кращий. Складнішою є громадянська сторона патріотизму. Загалом існує складність переходу від етнокультурної до громадянської сторони. Цей перехід відбувається у підлітковому та юнацькому шкільному віці, і головне тут – правильний вибір ідеалу. Знаходження гармонії обох сторін патріотизму становить центральну мету патріотичного виховання, в цьому його успіхи або провали. Етнізація,

вкорінення виховання в життя народу, в ландшафт, природу рідного краю, створює фундамент патріотичної свідомості.

В когнітивному компоненті патріотизму складовою його частиною є військово-патріотичне знання здобувачів освіти. Особистість з героїчною свідомістю бере на себе вирішення виключних за своїми масштабами і труднощами завдань, покладає на себе більшу міру відповідальності і обов'язків, ніж вимагається від людей у звичайних умовах загальноприйнятими нормами поведінки, долає в зв'язку з цим особливі перешкоди, жертвує своїми інтересами заради інших людей чи Батьківщини [26].

Національна свідомість складається з національної психології та національної державотворчої ідеології, які мають відповідні структурні елементи і характеризуються рівневим взаємозв'язком і детермінацією. Так, чуттєвий (психологічний) рівень охоплює почуття, переконання, емоції, стиль мислення, установки; теоретичний (ідеологічний) – знання, погляди, гіпотези, теорії, ціннісні орієнтації, інтереси, прагнення, ідеали, тобто, по суті, складові освіти як людинотворчого феномена.

Суперсили Українців – найбільш значущі цінності, активовані під час Національно-визвольної війни, які відображають історичний досвід і виражають зміст норм і культури українства [4].

З-поміж цінностей, які відображають історичний досвід і виражають зміст норм і культури українства, найбільш значущими є: свобода; воля; гідність; сміливість; чесність; щедрість; безпека; людяність; солідарність; відповідальність; самоорганізація; співдія; стабільність; традиція (повага до звичаїв, традиційних ідей і прийняття їх); самостійність (незалежність у прийнятті рішень, творчість пізнання); працелюбність; винахідливість; відкритість до змін; самоствердження; щирість; вдячність; доброзичливість; толерантність; досягнення [4].

Національна свідомість містить також традиції, звичаї, історичне минуле в цілому, історичну пам'ять, історичне знання, свідомість нації, її культуру з особливими чинниками (національна гордість, патріотизм, національна досконалість, витонченість), а також мову.

Це узгоджується із сучасними освітніми тенденціями, адже одним із завдань модернізації української освіти є її аксіологізація, що ставить за мету становлення ціннісної особистості. До патріотичних цінностей відносять: національну ідею; українську мову; національну культуру; історію народу і держави; національну самовизначеність (тожсамість); громадянську активність; дотримання законів; Батьківщину (малу й велику); дідерів і героїв нації, держави; матір, батька [16; 19].

На переконання Ліни Костенко, шовіністичним ідеологемам українці мають протиставити осучаснену концептуалізацію підвалин, на яких має стояти держава [17, с. 13].

Наріжним її каменем у цивілізованих народів завжди були Книга, Культура, а в початках сотворіння Світу – Слово. Саме воно має стати і в основі відродження–перезаснування української нації. Адже мова – найважливіший національний ідентифікатор, завдяки якому кожна нація вирізняється з-поміж інших, усвідмлюючи себе окремим і самодостатнім і самочинним суб'єктом історії; могутній чинник зміцнення національної самосвідомості, консолідації національної збірноти, що забезпечує її існування, єдність, вільний культурний розвиток, збереження національної ідентичності, здорового духовного і ментального розвитку. Особлива місія української мови у формуванні національно-свідомої особистості зумовлена тим, що національна культура втілена передусім у формі рідної мови. Мова як засіб вираження національної свідомості має надзвичайну цінність, особливо в умовах розвитку освітнього середовища.

О. Вишневський [7, с. 93–94] зауважує, що установлення національної свідомості людини здійснюється в три етапи:

а) етап етнічного самоусвідомлення (засвоєння рідної мови, звичаїв, пісень, історії, життя рідного народу);

б) етап національно-критичного усвідомлення, який розвивається в процесі загальної соціалізації людини, входження її в громадсько-політичне життя (формується на основі національного світогляду, що є еадозахисною реакцією нації на своє попереднє поневолення, коли з ним покінчено);

в) етап громадсько-патріотичного усвідомлення, який розвивається і засвідчує зрілість державницького мислення (на цьому етапі участь людини в будівництві держави стає домінантою свідомості, а сама вона пов'язує власну долю з упорядкованою державою, яка має міцні моральні підвалини і закони, що виконуються і шануються іншими людьми) [7, с. 93-94].

Саме на цьому етапі найповніше виявляється творча сила самої національної ідеї, котра дозволяє консолідувати всіх громадян України, незалежно від їх етнічного походження.

Гідність – моральна цінність людини, самоповага; усвідомлення особистістю своєї громадянської значущості, громадянського обов'язку. Це неухильне обстоювання особистістю своїх духовно-моральних, державницьких позицій, усвідомлення власної значущості, самодостатності і громадянського обов'язку, заслужених ролі й місця України на світовій арені.

Грунтоване на цінностях патріотичне виховання здійснюється як на загальнодидактичних принципах, так і на спеціальних, властивих саме йому. До загальнодидактичних принципів відносять: принцип людиноцентризму; єдності навчання, виховання й розвитку; природовідповідності; практично-пізнавальної спрямованості; науковості; доступності; системності; новизни; стійкості знань і умінь; наступності й перспективності; унаочнення; врахування вікових, індивідуальних особливостей учнів, індивідуалізації й диференціації; партнерства й співтворчості; зв'язку теорії з практикою; відкритості й динамічності системи тощо [4].

3-поміж специфічних принципів виокремлюють: принцип гуманізації; демократизації; патріотизму; національної і громадянської спрямованості; народності; упродуктивнення мотивації; природовідповідності; упрестижнення українськомовності здобувачів освіти; мисленнево-мовленневої активності; соціалізації; культурологічний; міжпоколінної наступності і трансмісії; полікультурності; історизму, збереження історичної пам'яті; міжпредметності; текстоцентризму, перманентного оновлення змісту; доцільності; диспозитивності; інноваційності; ефективності й результативності; цілісності й

системності; партнерства й співтворчості; актуалізації медіаграмотності; розвитку емоційної сфери; індивідуалізації; диференціації; рефлексійності [4].

Отже, формування патріотичних поглядів та переконань є складним процесом, і на нього впливають різноманітні фактори. Індивідуальні патріотичні погляди формуються під впливом сімейного виховання, освіти, медіа, оточення, історичних подій, літератури та мистецтва, політичної ситуації, подорожей та міжнародного досвіду, а також патріотичних подій та свят. Ці фактори взаємодіють між собою, створюючи індивідуальний підхід до патріотичних поглядів. Розуміння важливості цих факторів допомагає більше враховувати їх в патріотичному вихованні, освітніх програмах та громадських ініціативах.

1.3. Роль освіти в процесі формування патріотизму

Освіта дає унікальну можливість для аксіологізації суспільства як цілісної спільноти. Адже школа – єдина інституція, крізь яку проходить кожен українець.

У «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління здатні навчитися впродовж життя створювати і розвивати цінності громадянського суспільства. Така система освіти має забезпечувати «формування особистості та професіонала – патріота країни, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтується в сучасних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці у XXI столітті» [21, с. 3].

Освіта зобов'язана бути ціннісною. Цінності пронизують всю систему освіти і, працюючи з учнями, виховуючи і навчаючи їх, педагоги передають цінності. У кожному випускникові має гармонійно поєднатися високоморальна ціннісна особистість, високопрофесійний фахівець і свідомий громадянин України. Держава повинна пріоритетизувати виховання і смисли, які наповнюють освітній процес. З огляду на це своєчасним і відповідальним стало прийняття Верховною Радою Закону України «Про основні засади державної

політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [28]. У Статті 8 Закону як першорядний складник державної політики виокремлене національно-патріотичне виховання. Попри те що впродовж попередніх десятиліть було запропоновано декілька концепцій національно-патріотичного виховання, вони не були реалізовані з огляду на упротилежнення векторів державної, а отже, й освітньої політики, різнобачення напрямів розвитку гуманітарної сфери [4].

Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. зазначають, що національно-патріотичне виховання – складне комплексне завдання, яке може бути успішно вирішене лише на основі цілісної теорії [4].

Патріотичне виховання повинно здійснюватись як двосдиний процес на психологічному та ідеологічному рівнях:

1. Це морально-психологічний процес формування почуттів, уявлень, звичок, настроїв, прагнень, норм патріотизму, вольових якостей.

2. Це світоглядний рівень – формування патріотичної свідомості, ідей, поглядів, переконань.

Виховання у учнів та студентів патріотизму поєднує в собі завдання пізнавального і виховного змісту. Почуття патріотизму розвивається в тісному взаємозв'язку з пізнавальною діяльністю учнів, з оволодіння необхідними уявленнями і знаннями, які потрібно формувати і розвивати в нерозривній єдності. Виховання у учнів патріотичних почуттів, крім формування уявлень про суспільні явища і норми поведінки, повинно включати і формування звичок громадської поведінки відповідно, до цих уявлень. Отже, завдання патріотичного виховання учнів потрібно реалізувати комплексно, забезпечивши формування єдності думки, почуття і дії. Треба поєднувати формування знань про суспільні події і явища, патріотичні вчинки і поведінку, емоційно-позитивного ставлення до них з практичною діяльністю і вправлінням дітей в доступних громадських діях і вчинках.

Виховання патріотичних почуттів досягає бажаних результатів лише тоді, коли воно проводиться в загальному педагогічному процесі, підтримується, закріплюється та поглиблюється в різних видах діяльності: зображальній,

ігровій, трудовій, пов'язується з святами, виконанням суспільно-корисних дій. Тим самим, у психології патріотизм розглядається як інтегральне утворення індивідуальної і суспільної свідомості, сутність якого визначається інтегруючою, активно перетворюючою, регулятивною, ідентифікаційною та розвивальною функціями і зумовлюється взаємодією психологічного та суспільного рівнів.

Бондаренко Н. В., Косянчук С.В. [4] розробили концепт, який вирішує проблеми аксіологізації освіти як умови глибиної трансформації вітчизняної і глобальної архітектури безпеки, заснованої на національних і планетарних цінностях, у контексті екзистенційних викликів українству.

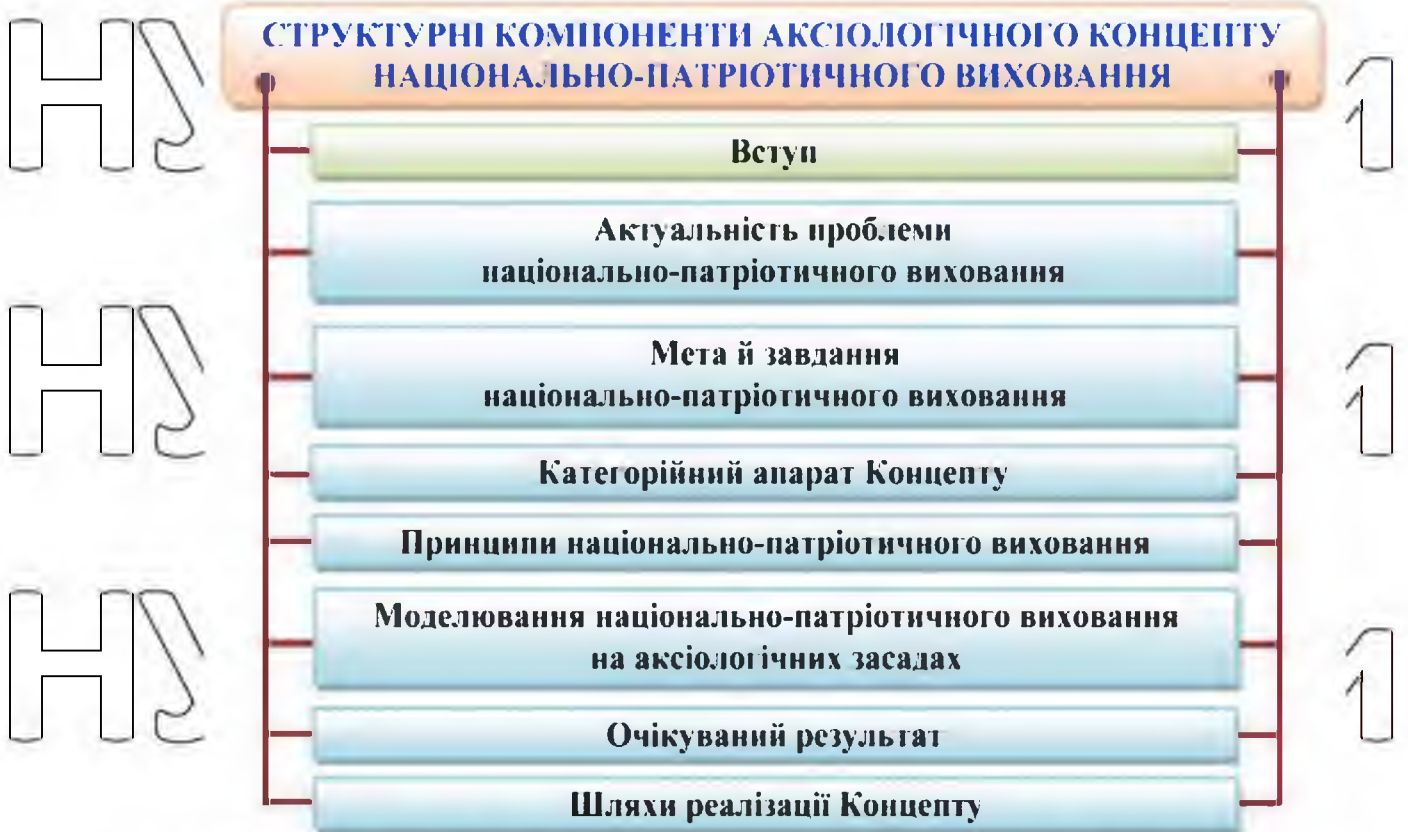
Концепт скеровує на реалізацію ціннісних пріоритетів людини, суспільства й держави через формування ціннісної моделі особистості національно самоідентифікованого випускника з патріотичною громадянською позицією, позитивним світосприйманням і ставленням до світу, здатного системно й критично мислити, спроможного професійно визначитися і творчо самореалізуватися в глобалізованому світі. Структурні компоненти Концепту подано на рис. 1.2.

– Мета національно-патріотичного виховання на ціннісних засадах:

– сформувати в учнівства дієвий аксіологічний світогляд, самоусвідомлення й самоідентифікацію українців як гідної самодостатньої європейської нації, українську національну і громадянську ідентичність, ґрунтовані на цінностях;

– виховувати любов до Батьківщини, української мови, культури, історії, традицій, сприяти здобуванню знань у цих царинах, активному їх застосуванню;

– сприяти засвоєнню й міжпоколінній трансмісії цінностей, становленню громадянина-патріота України, готового самовіддано захищати цінності й конституційні права українського народу, свої і кожного українця, національні інтереси, державну незалежність і територіальну цілісність України, розбудовувати її як єдину суверенну незалежну демократичну соціальну державу.

Рис. 1.2. Структурні компоненти концепту національно-патріотичного виховання

Джерело: сформовано на основі [4]

Досягнення мети потребує вирішення таких завдань:

формування нового українця, який діє на основ національних європейських і вселюдських цінностей;

– вироблення стійкої потреби у вивченні й належному опануванні «Української мови», «Української літератури», «Історії України», «Захисту України», інших шкільних предметів, які безпосередньо впливають на формування української національної і громадянської ідентичності, розуміння їх визначальної державотворчої, державоутверджуючої й безпекової ролі,

– становлення гуманістичного світогляду, оптимістичної картини світу, позитивного світосприймання;

вироблення шанобливого ставлення до державних символів України – Державного Прапора, Державного Герба і Державного Гімну;

– плекання громадянських почуттів і самоусвідомлення себе українцями;

– засвоєння й активації цінностей;

– формування й збереження української національної і громадянської ідентичності, громадянської стійкості, патріотизму, ціннісних переконань і якостей громадянина-патріота України;

– становлення в учнів активної громадянської позиції на основі цінностей, усвідомлення окремішності, державницької самодостатності й унікальної самотності українського народу;

– формування здатності аналізувати внутрішню і зовнішню-політичне становище України, адекватно оцінювати події у державі і в світі, визначати власну роль і місце в них;

– становлення культурної ідентичності – усвідомлення кожним українцем своєї належності до великої культури шляхом визнання і засвоєння її цінностей, норм, ідей, пріоритетів, смаків, традицій, ототожнення себе з культурними зразками тощо; популяризації і збереження культурної спадщини;

– формування здатності протидіяти впливу держави-агресора /окупанта на інформаційну, освітню і культурну сфери життя України й намаганням спотворити образ України й українського народу;

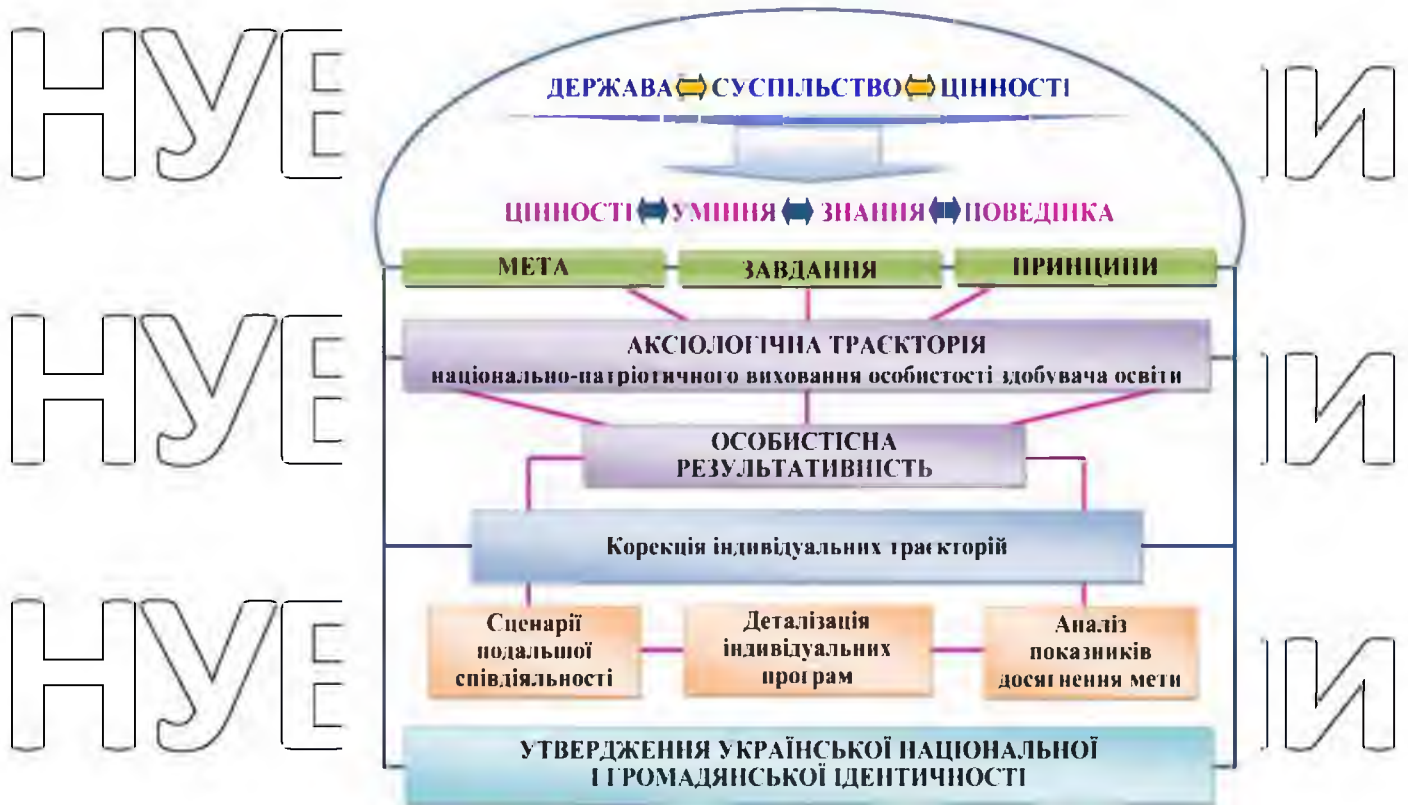
– розвитку усвідомленої потреби поширювати, утверджувати й пропагувати правдивий образ України всередині держави й поза її межами;

– вироблення потреби в постійному поповненні знань про визначні історичні постаті;

– додержання традицій шанувати і вшановувати ветеранів, пам'яті Героїв, які віддали життя за свободу, незалежність і територіальну цілісність України;

– формування готовності виконувати конституційний обов'язок щодо захисту незалежності й територіальної цілісності України [4].

Рис. 1.3. Модель національно-патріотичного виховання на аксіологічних засадах

Джерело створено на основі [4]

Тріада «Держава ↔ Суспільство ↔ Цінності» відображає нерозривний взаємозв'язок національних цінностей, національних інтересів і національних цілей, які становлять систему гарантування безпеки держави й основу її національної стратегії, що надважливо в умовах російсько-української війни. Національні цінності устальнюють і гармонізують інтереси громадянського суспільства й держави і забезпечують їх консолідацію як неодмінну умову нашої перемоги.

Такі визначені Конституцією й законами України фундаментальні цінності як незалежність, територіальна цілісність і суверенітет, гідність, демократія, людина, її права і свободи, верховенство права, забезпечення добробуту, мир і безпека формуються на уроках предметів суспільно-гуманітарного спрямування. Опанування ціннісного ядра, довкола якого консолідується суспільство, має поєднуватися із формуванням у студентів співзвучних національним європейських цінностей з огляду на наближену перспективу членства України у

Європейському Союзу й НАТО. Квадриада «Цінності ↔ Уміння ↔ Знання ↔ Поведінка» логізує й визначає етапність становлення й розвитку особистості не лише в стінах навчального закладу, а й упродовж життя. Сформована ціннісна особистість прагне оновлення й розширення знань, удосконалення наявних і набуття нових умінь і реалізації їх у діяльності задля успішного життєздійснення.

Розвиток і збагачення палітри вмінь, їх практичне застосування будуть потребувати свіжих знань, які, своєю чергою, каналізуватимуть формування якісно нових, зрілих цінностей. Вони трансформуватимуться у вершинні цінності, що проявлятиметься у вчинках, у поведінці, у діях. Вершинні цінності будуть актуалізувати усе нові знання, які генеруватимуть уміння більш високого рівня і спонукатимуть особистість переосмислювати наявні стереотипи, установки, цінності, поведінку й відповіднювати їм і корегувати свою діяльність [5, с. 421-422].

Отже, освіта грає ключову роль у процесі формування патріотизму, оскільки вона має значний вплив на індивіда, його світогляд та погляди на власну країну і суспільство. Освіта допомагає формувати громадянську свідомість та розуміння важливості ролі кожного громадянина у своїй країні. Вона надає знання про права і обов'язки громадян, структуру уряду, історію та культуру країни. Освіта допомагає формувати патріотичні цінності, такі як любов до рідної землі, повага до історії, традицій та культури своєї країни. Вона сприяє усвідомленню важливості збереження і розвитку національних цінностей. Освіта також допомагає здобувачам освіти розуміти своє місце в світі та взаємозв'язок своєї країни з іншими державами. Це сприяє формуванню більш об'єктивного та інформованого підходу до міжнародних відносин. Освіта може заохочувати участь в громадському житті, політичних процесах та громадянській активності. Вона надає знання та навички, які необхідні для активної участі в демократичних процесах.

Висновки до першого розділу

Патріотизм це: складник системи національних цінностей, основа національної самоідентифікації й національної безпеки; громадянське почуття, осердям якого є любов до батьківщини й готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї, відданість своєму народові, вільне володіння державною мовою й неприйняття мови агресора; гордість за культурну спадщину і прагнення зберегти її для наступних поколінь; особливе емоційне переживання своєї належності до країни, громадянства, знання й популяризація її правдивого образу, історії, пошанування традицій, готовність діяти в інтересах материзни й постати на її захист у разі небезпеки.

Сьогодні в умовах повномасштабної війни росії проти України, величезних змін у соціальному, економічному і політичному житті України постала проблема радикальної перебудови у сфері виховання. Метою національно-патріотичного виховання є виховання молодого людини – патріота України, готового самовіддано розбудувувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно само реалізуватися в соціумі як громадянин, професіонал, носій української національної культури.

Освіта грає ключову роль у процесі формування патріотизму, оскільки вона має значний вплив на індивіда, його світогляд та погляди на власну країну і суспільство. Освіта допомагає формувати громадянську свідомість та розуміння важливості ролі кожного громадянина у своїй країні. Вона надає знання про права і обов'язки громадян, структуру уряду, історію та культуру країни. Освіта допомагає формувати патріотичні цінності, такі як любов до рідної землі, повага до історії, традицій та культури своєї країни. Вона сприяє усвідомленню важливості збереження і розвитку національних цінностей. Освіта також допомагає здобувачам освіти розуміти своє місце в світі та взаємозв'язок своєї країни з іншими державами. Це сприяє формуванню більш об'єктивного та інформованого підходу до міжнародних відносин. Освіта може заохочувати

участь в громадському житті, політичних процесах та громадянській активності.

Вона надає знання та навички, які необхідні для активної участі в демократичних процесах.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

2.1. Характеристика обраного об'єкта та умов дослідження

Об'єктом дослідження формування патріотичних поглядів здобувачів освіти було обрано здобувачів освіти, студентів Національного університету біоресурсів і природокористування України. Проведено дослідження за участю 40 студентів.

Мета дослідження: визначення впливу освіти на формування патріотичних поглядів та цінностей у студентів, а також ідентифікація основних факторів, що впливають на цей процес.

2.2. Методи дослідження, які були застосовані у процесі виконання експерименту

В експерименті щодо формування патріотичних поглядів серед здобувачів освіти можуть бути використані різні методи дослідження для збору та аналізу даних:

1. Анкетування. Один з найпоширеніших методів дослідження, при якому учасники заповнюють анкети з питаннями, що стосуються їхніх патріотичних поглядів, ставлення до своєї країни та інших відносящих аспектів.

2. Спостереження за поведінкою та виразом обличчя учасників під час певних ситуацій або заходів, щоб вивчити їхні реакції на питання патріотизму.

3. Залучення групових дискусій або фокус-груп, де учасники можуть вільно обговорювати свої погляди на патріотизм та виражати свої думки.

4. Особисті інтерв'ю з учасниками дослідження можуть допомогти зрозуміти їхні погляди більш глибоко та вивчити їхні особисті переживання та досвіди.

З метою дослідження формування патріотичних поглядів серед здобувачів освіти для студентів НУБІП була розроблена анкета (додаток А). Вона може бути класифікована як соціологічна анкета для вивчення соціальних уявлень та громадської думки. Тип анкети: самоопитування (self-administered questionnaire), учасники самостійно відповідали на питання, зазвичай без присутності дослідника. Типи запитань: анкета містить запитання з варіантами відповідей, які можна оцінити як "Так," "Ні," або "Не знаю". Це дозволяє легко аналізувати і кількісно вимірювати відповіді.

Анкета включає вісім питань, які охоплюють такі аспекти:

- Приналежність до нації і гордість з цього приводу.
- Володіння українською мовою.
- Самосприйняття як носія культури.
- Знання історії України.
- Дотримання сімейних традицій і звичаїв.
- Ставлення до національної символіки.
- Відчуття патріотизму.
- Оцінка гідності громадянина.

Дані, зібрані за допомогою цієї анкети, були оброблені за допомогою статистичних методів, таких як аналіз даних, щоб визначити рівень формування патріотичних поглядів серед студентів. Якщо більшість відповідей в анкеті вказують на те, що студенти виражають позитивне ставлення до патріотизму та національної ідентичності (тобто вони обирають "Так" або позитивні відповіді), це може свідчити про високий рівень патріотизму серед досліджуваної аудиторії.

На цьому етапі важливо виконати подальший аналіз результатів, щоб краще зрозуміти, які конкретні аспекти патріотизму є найбільш важливими для студентів та які фактори впливають на їхнє ставлення до національної ідентичності. Для цього можуть бути застосовані додаткові методи аналізу, такі як вивчення статистичних показників, таких як середні значення, дисперсія, кореляції між різними питаннями анкети, щоб з'ясувати, які з них мають найбільший вплив; розділення учасників на підгрупи або кластери відповідно до

схожості в їхніх відповідях, щоб визначити спільні патерни і типи відношень до патріотизму.

2.3. Результати досліджу

Результати опитування студентів з метою дослідження формування патріотичних поглядів серед здобувачів освіти для студентів НУБІП наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Сутність запитання	Результати анкетування					
	Так		Ні		Не знаю	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Приналежність до нації і гордість з цього приводу	40	100	0	-	0	-
Володіння українською мовою	21	52,5	14	35,0	5	12,5
Самосприйняття як носія культури	27	67,5	4	10	9	22,5
Знання історії України	22	55,0	11	27,5	7	17,5
Дотримання сімейних традицій і звичаїв	22	55,0	10	25,0	8	20,0
Ставлення до національної символіки	38	95,0	0	-	2	5
Відчуття патріотизму	40	100	0	-	0	-
Оцінка гідності громадянина	37	92,5	0	-	3	7,5
Середні показники		77,2		12,2		10,6

Джерело: сформовано за даними дослідження

Відповідно даних наведених у табл. 2.1. можемо зробити наступні спостереження:

1. Приналежність до нації і гордість з цього приводу. У цьому питанні всі 40 студентів відповіли, що вони гордяться своєю приналежністю до України. Це свідчить про те, що вони відчують сильний патріотизм і мають позитивне ставлення до своєї національної ідентичності.

2. Володіння українською мовою. Більше половини студентів (52,5%) володіють українською мовою. Тим не менш, 15% відповіли, що не володіють нею, і 12,5% сумніваються (рис. 2.1). Це вказує на різноманіття мовного складу серед студентів і може бути наслідком різних мовних реалій в регіоні.

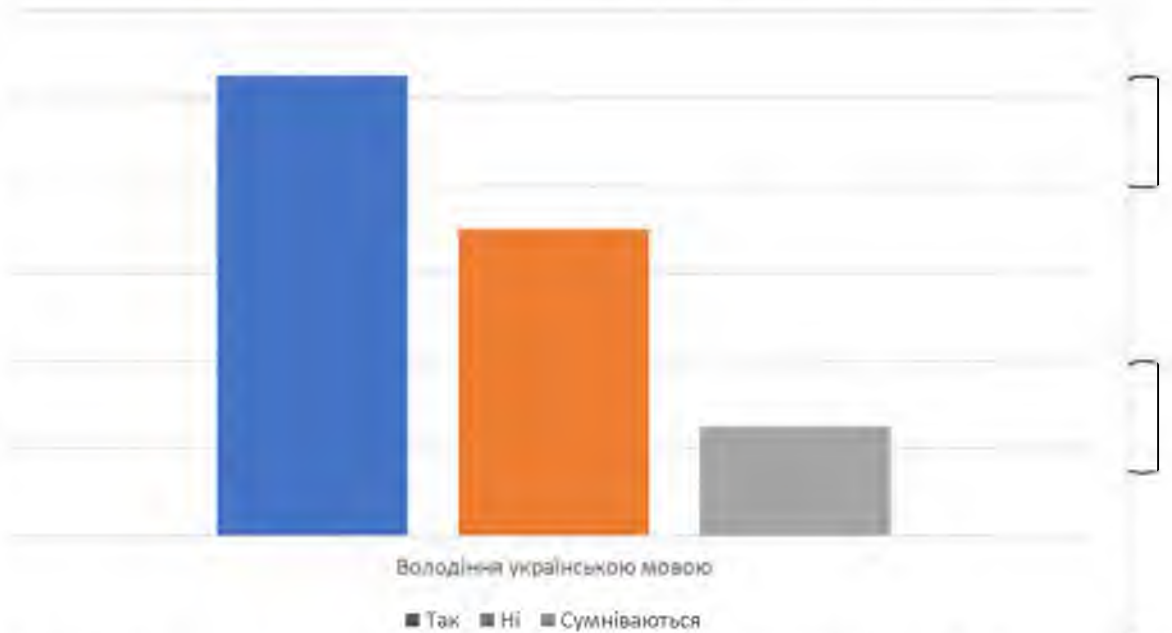

Рис. 2.1. Критерій володіння українською мовою, %

Джерело: сформовано за даними дослідження

3. Самосприйняття як носія культури. За цим питанням 67,5% студентів відповіли позитивно, вважаючи себе носіями української культури (рис. 2.2). Тим не менше, 10% відповіли негативно, і 22,5% сумніваються.

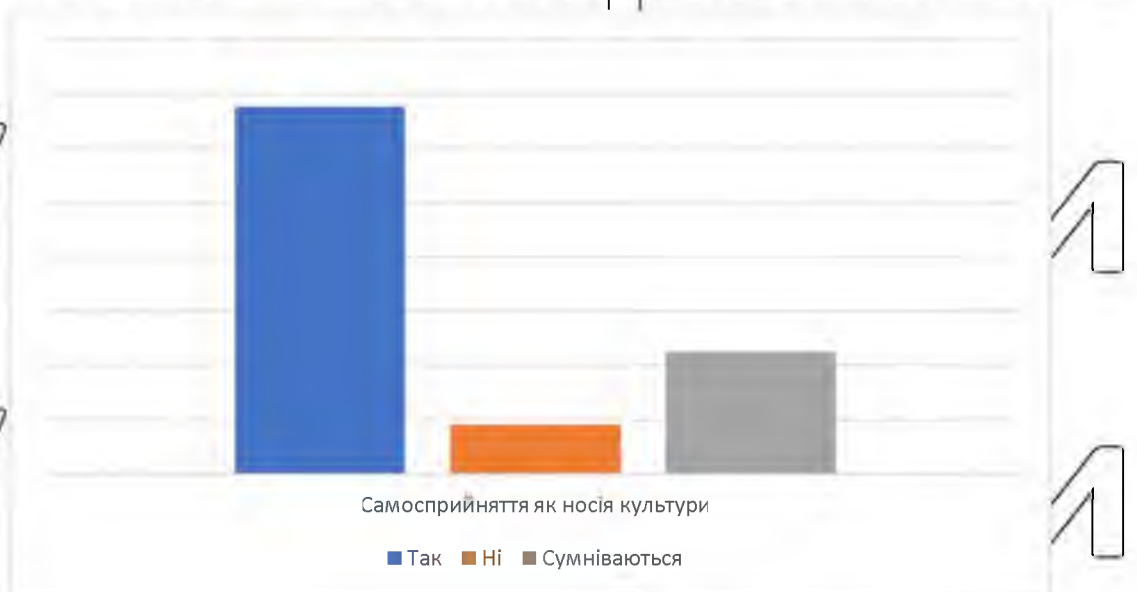

Рис. 2.2. Критерії самосприйняття як носія культури, %

Джерело: сформовано за даними дослідження

Це свідчить про те, що деякі студенти можуть відчувати певний дисонанс щодо своєї національної ідентичності.

4. Знання історії України. Більшість студентів (55%) заявили, що вони мають знання про історію України (рис. 2.3). 27,5% відповіли негативно і 17,5% сумніваються. Це може свідчити про те, що історичні знання серед студентів можуть бути різними.

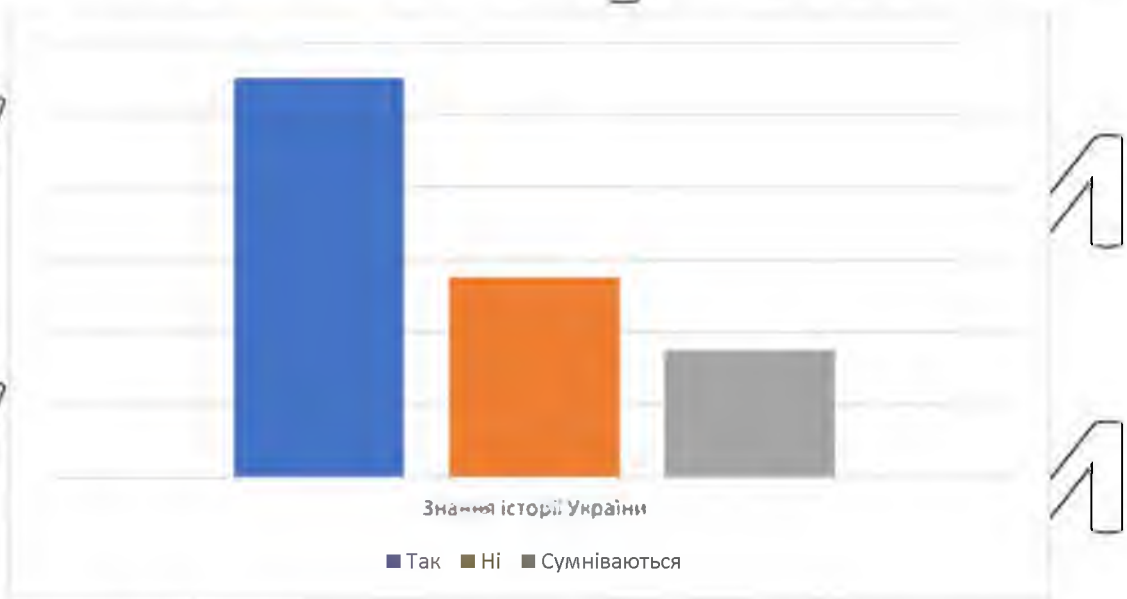
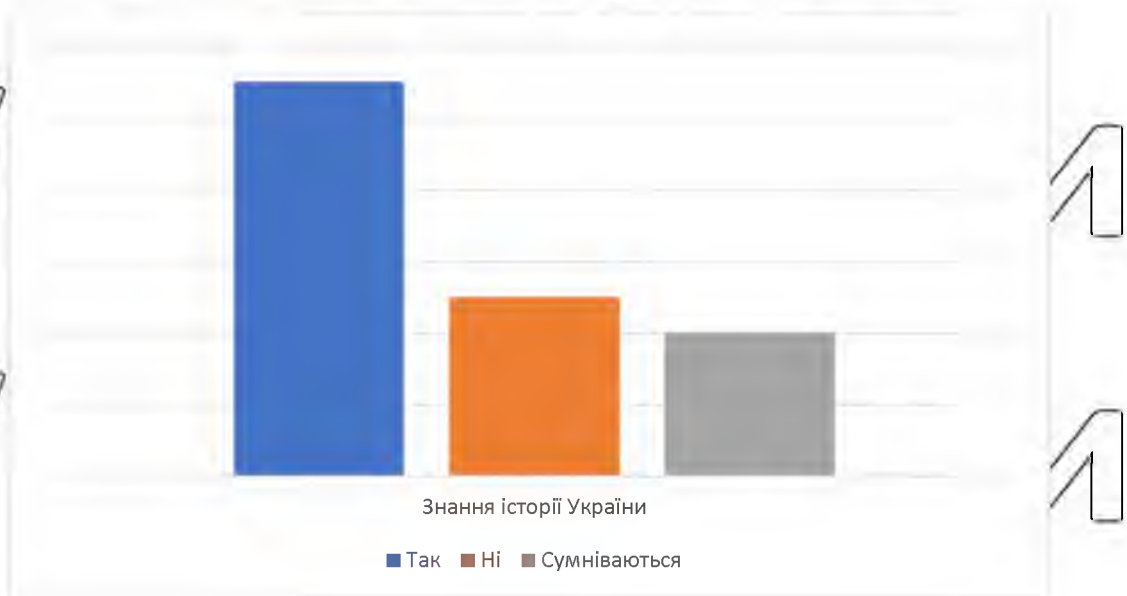

Рис. 2.3. Критерії знання історії України, %

Джерело: сформовано за даними дослідження

5. Дотримання сімейних традицій і звичаїв (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Критерій дотримання сімейних традицій і звичаїв, %

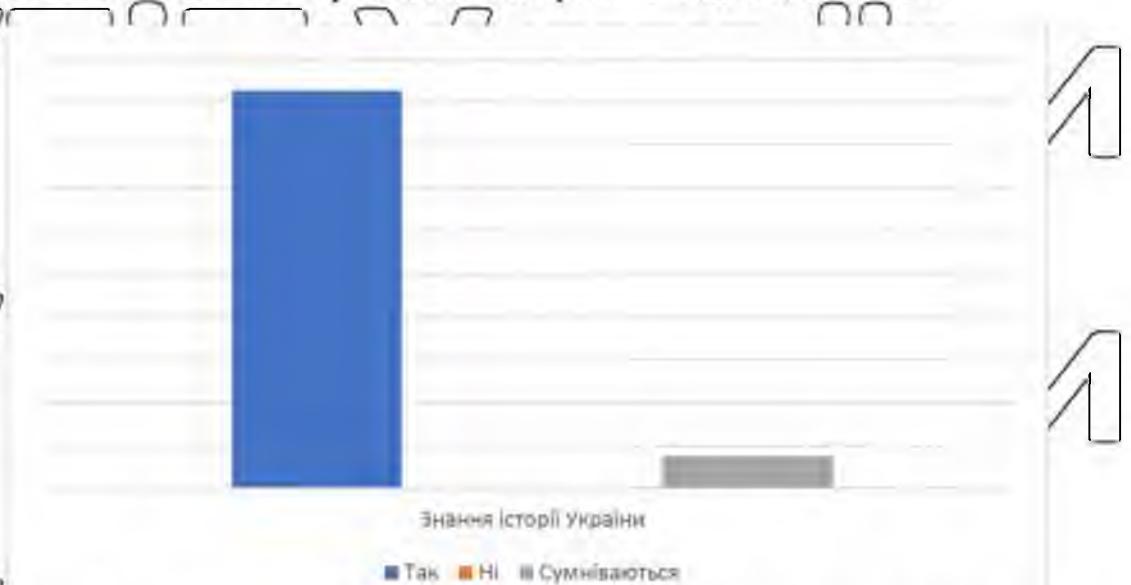
Джерело: сформовано за даними дослідження

Цюловина студентів (55%) дотримуються сімейних традицій і звичаїв, 25% не дотримуються, і 20% сумніваються.

6. Ставлення до національної символіки. Більшість студентів (95%) вказали на позитивне ставлення до національної символіки. Тільки 5% сумніваються. Це свідчить про широке підтримання національних символів серед студентів.

7. Відчуття патріотизму. Усі 40 студентів відповіли, що вони відчувають патріотизм. Це свідчить про високий рівень патріотичних поглядів серед досліджуваної аудиторії.

8. Оцінка гідності громадянина. Більшість студентів (92,5%) оцінюють себе як гідних громадян (рис. 2.5). Тільки 7,5% сумніваються. Це свідчить про позитивне ставлення до своєї громадянської ролі та відповідальності.

Рис. 2.5. Критерій оцінки гідності громадянина, %

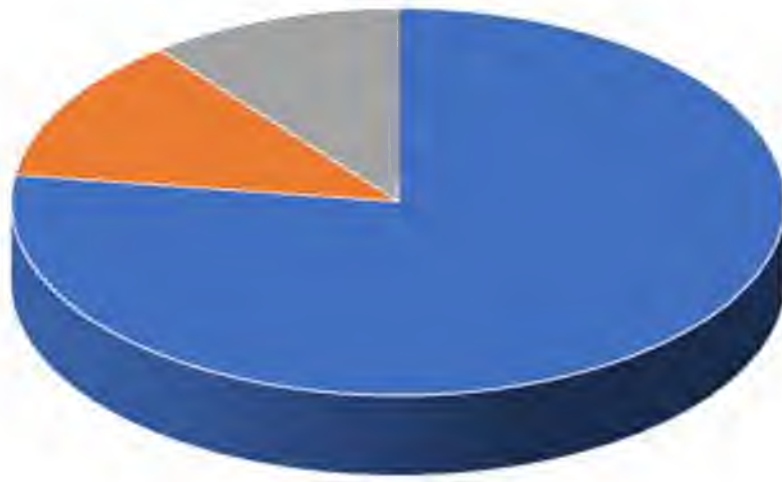
Джерело: сформовано за даними дослідження

Узагальнені результати сформованості патріотичних поглядів серед здобувачів освіти студентів НУБіП наведено на рис. 2.6. Середні показники для кожного питання демонструють високий рівень патріотизму та позитивного ставлення до національної ідентичності серед студентів.

НУБІП України

НУ

НУ

■ Високий рівень ■ Низький рівень ■ Середній рівень

Рис. 2.6. Результати сформованості патріотичних поглядів серед

здобувачів освіти для студентів НУБІП

Джерело, сформовано за даними дослідження

НУБІП України

За такими результатами можна припустити, що досліджувана аудиторія

відчуває сильний патріотизм та гордість відносно України та своєї національної ідентичності. Загальний аналіз результатів показує, що більшість студентів мають позитивне ставлення до патріотизму, національної ідентичності та своєї громадянської ролі. Однак існує різноманітність в відповідях, особливо щодо

мови та самосприйняття як носія культури. Такий аналіз може стати основою для подальших досліджень та розробки програм для підтримки та розвитку патріотизму серед студентів.

НУБІП України

НУБІП України

Висновки до другого розділу

У другому розділі було проведено експериментальне дослідження щодо формування патріотичних поглядів здобувачів освіти. Об'єктом дослідження були студенти, які представляють молоде покоління та мають важливе значення для формування патріотичних поглядів в суспільстві. Умови дослідження включали проведення анкетування серед студентів з метою вивчення їхнього ставлення до патріотизму, національної ідентичності та громадянської активності. В процесі дослідження була використана анкета, яка містила вісім запитань, спрямованих на вивчення патріотичних поглядів студентів та їх відношення до національної ідентичності. Дані були зібрані шляхом опитування 40 студентів НУБіП.

Загальною тенденцією є позитивне ставлення студентів до патріотизму та національної ідентичності, але існує різноманітність в їхніх відповідях, особливо щодо мови та самосприйняття як носія культури. Середні показники для кожного питання демонструють високий рівень патріотизму та позитивного ставлення до національної ідентичності серед студентів. За такими результатами можна припустити, що досліджувана аудиторія відчуває сильний патріотизм та гордість відносно України та своєї національної ідентичності. Такий аналіз може стати основою для подальших досліджень та розробки програм для підтримки та розвитку патріотизму серед студентів.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТУ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Отримані результати експерименту можуть бути корисні для використання в навчальному процесі з метою підвищення патріотизму серед студентів та підтримки національної ідентичності. Розглянемо можливі шляхи використання отриманих результатів:

1. На основі результатів дослідження можна розробити освітні програми, що спрямовані на підвищення рівня патріотизму серед студентів. Це може включати в себе курси та лекції з історії, культури та національних цінностей.

2. На основі результатів дослідження можна організовувати патріотичні заходи, які стимулюватимуть патріотичні почуття студентів, такі як святкування національних свят, виставки національної символіки тощо.

3. Для студентів, які не володіють (або недостатньо володіють) українською мовою, можуть бути запропоновані курси та заняття з вивчення та підтримки української мови.

4. Дослідження показало, що половина студентів дотримується сімейних традицій та звичаїв. Це може стати основою для організації заходів, що сприяють підтримці та розвитку сімейних цінностей.

5. Результати дослідження можуть бути використані для розробки патріотичних програм та ініціатив в навчальних закладах з метою формування патріотичних цінностей серед студентів.

6. Важливим шляхом використання результатів є відкритий діалог та обговорення зі студентами. Це допоможе розуміти їхні погляди, потреби та перспективи щодо патріотизму та національної ідентичності.

Враховуючи отримані результати, можливо розробити цільові програми та ініціативи, які сприятимуть підвищенню рівня патріотизму серед студентів та підтримці національної ідентичності.

Наприклад з метою формування патріотичних поглядів здобувачів освіти пропонуємо проведення наступного виховного заходу для студентів.

Тема заходу: «Сучасний патріотизм в Україні»

Мета заходу:

освітня: виявити у студентів ставлення до проблем патріотизму; визначити роль патріотизму в житті сучасного суспільства; сформувати у школярів поняття та уявлення, пов'язані з патріотизмом;

розвивальна: розвивати навички ведення диспуту; розвивати вміння аргументовано доводити власну думку та підбирати аргументи для визначеної позиції; створити та забезпечити можливості для активного залучення студентів до організованого процесу засвоєння знань, вмінь та навичок;

виховна: виховати коректне та уважне ставлення до думки інших людей, почуття любові до Батьківщини; забезпечити умови для самоосвіти й самовиховання студентів у сфері патріотичного виховання.

Форма проведення: година спілкування, диспут.

Матеріали та обладнання: мультимедійне обладнання, презентація до заходу, патріотичні відео.

Підготовчий етап: студенти заздалегідь діляться на шість підгруп, представляючи різні протилежні позиції. Вони готують аргументи та збирають фактичний матеріал, який допоможе їм аргументовано висловлювати свою точку зору щодо плануваних до обговорення питань.

Хід роботи:

1. Вступне слово викладача

Шановні студенти!

Сьогодні ми зібралися для важливого та цікавого заходу на тему "Сучасний патріотизм в Україні". Ця тема дуже актуальна в умовах повномасштабної війни росії проти України. Патріотизм відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, громадянської активності та нашої спільної перемоги.

Сьогодні ми маємо можливість обговорити різні аспекти патріотизму, висловити свої думки та почути думки інших. Це буде часом для відкритого діалогу, обміну думками та можливістю поглибити розуміння сучасного патріотизму в Україні. Давайте відкрисмо цей захід з відкритих серць

та готовністю вчитися одне від одного. Бо саме в таких обмінах думками та поглядами народжується нове розуміння та створює формування патріотизму в сучасному світі.

2. Основна частина заходу.

Питання №1.

Слово викладача. В наш час українська культура стала особливо популярною. Елементи української національної ідентичності можна зустріти скрізь: у мові, музиці, модному одязі та інших аспектах. Це спостерігається не лише в Україні, а й за кордоном. Всесвітньо відомі дизайнери використовують національні візерунки та поєднання синього і жовтого кольорів. Це може бути розглянуто як мова моди або як вираз справжнього патріотизму.

Липа Ю. у своїй роботі «Призначення України», каже, що з огляду на те що «український духовний організм є занадто яскравий, потужний і всеприйнятний» [18, с. 174], Україна, яка героїчно бореться зі вселенським злом, стає житницею нових сенсів, святим місцем, де народжуються смисли, доленосні для Нового світу [14].

Виступ першої групи студентів. Аргументи, що сучасний український патріотизм – мода.

Виступ другої групи студентів. Аргументи, що сучасний патріотизм – життєва необхідність.

Слово викладача. Патріотизм розпочинається з мінімальних дій: поваги до один одного, дотримання правил на вулиці і дорозі, а також звичайних речей, як-то не кидати сміття поза урну або прибирати за собою після відпочинку в природі.

Важливо не чекати, але брати на себе відповідальність і діяти. Коли запитують, чи є ви патріотом, відповідь не в образах, а в діях. І важко відповісти "так", якщо нічого не зроблено. Патріотизм виявляється в прийнятті відповідальності і в тому, що можна сказати: «Так, я дію. Так, я щось роблю». Тим часом, як покази вишиванок і прапорів можуть бути лише символічними, патріотизм вимагає дій та конкретних вчинків.

Питання №2.

Слово викладача. Повномасштабна агресія росії і героїчний спротив українського народу докорінно змінили Україну і світ. Серед наведених в аналітичному огляді Британської «Sunday Times» серед двадцяти неспростовних аргументів глобальної трансформації названо зрослий інтерес у світі до української мови – найбільшого тренду 2022 року на Duolingo, – яку почали вивчати 1,3 млн людей [22]. Нині українська мова входить до першої десятки найбільш поширених мов в Європі, згідно з даними Міністерства освіти і науки.

Який зв'язок існує між мовою, якою людина спілкується в повсякденному житті та на роботі, і її патріотизмом?

Чи може знання рідної мови служити показником патріотизму?

Тож, розглянемо другий аспект цієї проблеми. "Патріотизм та мова".

Виступ першої групи студентів. Аргументи в підтримку того, що справжній патріот повинен спілкуватися українською мовою.

Виступ другої групи студентів. Аргументи в підтримку того, що патріот може використовувати іншу мову, окрім української.

Слово викладача. Україна – країна, де визнані принципи свободи та демократії, і тому ніхто не обмежує громадян у виборі мови для спілкування.

Проте, важливо розуміти, що справжній патріот та громадянин України повинен знати свою рідну мову, бути в змозі розуміти та спілкуватися українською мовою. Разом з тим ми маємо бути чесними з собою та прийняти той факт, що ще не всі перейшли з мови окупантів на вільне спілкування державною мовою. Маємо підтримувати тих громадян, які прагнуть цього.

Питання №3

Слово викладача. Загальновідомо, що для кожної людини рідна земля завжди займає особливе місце в серці, але життя може розгорнутися різними шляхами. Багато українців були змушені після 24 лютого 2022 року шукати кращу долю за кордоном, але навіть в інших країнах вони не забувають про своє коріння.

Чи може людина, яка навчається чи проживає за межами своєї Батьківщини, бути патріотом своєї країни?

Отже, третім аспектом розглядаємо питання «Чи можна бути патріотом за

межами рідної країни».

Виступ першої групи студентів. Аргументи на користь можливості бути патріотом, навіть перебуваючи за кордоном.

Виступ другої групи студентів. Аргументи, що не можна бути патріотом за межами своєї Батьківщини.

Слово викладача. Справжній патріот виявляє активну любов до своєї країни, не обмежуючись лише словами. Він діє на користь свого народу, працюючи над покращенням їх долі, розвитком культури і господарства. Це включає в себе гуманітарну допомогу бійцям, реалізацію культурних проєктів,

укладання економічних угод, а також підтримку громадських організацій. Українська діаспора активно займається цими справами, і це надзвичайно важливо.

3. Заклучна частина заходу.

У часи найтяжчих випробувань водночас із українською державністю продовжує зміцнюватися громадянське суспільство. Війна об'єднала українців у монолітну сім'ю, для якої любов до України і готовність захищати її єство, свободу, незалежність і територіальну цілісність стали найвищою цінністю

Під час історичного візиту до України 20 лютого 2023 Президент Сполучених Штатів Америки Джоозеф Байден сказав, що тієї темної ночі 24 лютого 2022 року дехто «готувався до падіння Києва. Можливо, навіть і до кінця України». «Рік потому Київ стоїть — і стоїть гордо. Україна стоїть. Демократія стоїть. Американці і світ стоять з вами». «Ви нагадуєте, що у свободи немає ціни! Вона – безцінна!».

«Українці проявили себе так, як дуже мало народів проявляли себе будь-коли у своєму захисті. І вони допомогли нам досягнути значення демократії», — наголосив лідер найдемократичнішої в світі країни.

В умовах сучасних викликів незалежності й самому існуванню України актуалізується ідея єдності «всеукраїнства», його тісного єднання попри відмінності й підпорядкування спільній і єдиній меті національному розвитку.

Справжній патріотизм українців виявляється через безмежну любов до своєї країни, повагу до рідної мови, культури, і здатність до відданості і

готовності захищати свою Батьківщину. Ми любимо нашу країну, з її досягненнями і невдачами. Ми прагнемо до того, щоб вона стала вільною, кращою, а її жителі були щасливими і мирними, позбавленими від зла та насильства. Ми пишаємося нашою великою Батьківщиною з видатними

письменниками, художниками, та артистами. Що таке Україна? Україна – це сила, єдність, одне серце на мільйони! Ми єднані важливими цінностями! Разом ми маємо неймовірну силу!

Вогонь, який горить у серцях українців – справжніх патріотів, може запалити світ навколо! Слава Україні!

Загалом, результатом ефективно організованої роботи щодо формування патріотичних поглядів здобувачів освіти має стати сформована модель випускника навчального закладу, який:

- є патріотом України;
- шанобливо ставиться до державних атрибутів (Герба, Прапора, Гімну України);

- вільно й активно володіє українською мовою, усвідомлюючи її державотворчу, ідентифікаційну, культуротвірну, культуро-збережувальну й безпекову роль;

- знає і правдиво інтерпретує історію України;
- усвідомлює свою належність до українського народу;
- самоідентифікується як громадянин України;

- має сформовану й активовану систему цінностей; діє на основі національних, європейських і планетарних цінностей;
- з активної громадянської позиції реалізує ідеали й цінності Української держави;

- сповідує й утверджує демократичні цінності – рівність, свободу, справедливість, інтерналізм, толерантність, повагу, участь;

- збалансовує індивідуальну свободу, права людини й громадянську відповідальність;

- готовий захищати суверенітет і територіальну цілісність України;

– активно змінює своє життя на краще й бере активну участь у громадсько-політичному житті країни, популяризації її правдивого образу, відновленні й розбудові як демократичної держави у центрі Європи, майбутнього члена Європейського Союзу і НАТО;

– вправно володіє основними мисленневими операціями; системно, критично й прогностично мислить; доходить логічних висновків;

– адекватно сприймає і грамотно аналізує поточні політичні події, проблеми суспільства; пропонує шляхи розв'язання;

– толерантно ставиться до цінностей і переконань представників іншої культури;

– протистоїть ворожій пропаганді й переконливо спростовує фейки; вміє працювати з інформацією;

– застосовує набуті ключові й предметні компетентності для успішного життєздійснення у всіх сферах буття;

– здатний до самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення і саморозвитку.

Висновок до третього розділу

Результати дослідження вказують на те, що формування патріотичних поглядів у здобувачів освіти є важливим завданням, яке впливає на їхню громадянську активність та готовність приймати активну участь у розвитку своєї країни. Виховання патріотизму повинно базуватися на відчутті належності до власної нації, усвідомленні важливості національних цінностей та ідентичності.

Сформована модель випускника навчального закладу визначає важливі аспекти патріотизму, які включають у себе глибоке розуміння і повагу до культурної спадщини, мови, історії та ідентичності України. Ця модель сприяє розвитку активних громадян, які готові приймати відповідальність за майбутнє своєї країни, брати участь у громадському житті, та захищати національні і демократичні цінності.

Українська молодь має великі виклики і можливості для виявлення патріотизму в сучасному світі, і розвиток патріотичних поглядів в них відіграє

ключову роль у будівництві майбутнього країни. Важливо продовжувати працювати над формуванням патріотизму серед здобувачів освіти та сприяти їхньому активному участі у суспільному житті України для її демократичного та стабільного розвитку.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

НУВБІП УКРАЇНИ

За результатами матеріалу викладеному у магістерській роботі та виконавши мету і завдання доходимо до таких висновків:

1. Патріотизм це: складник системи національних цінностей, основа національної самоідентифікації й національної безпеки; громадянське почуття, осердям якого є любов до батьківщини й готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї, відданість своєму народові, вільне володіння державною мовою й неприйняття мови агресора; гордість за культурну спадщину і прагнення зберегти її для наступних поколінь; особливе емоційне переживання своєї належності до країни, громадянства, знання й популяризація її правдивого образу, історії, пошанування традицій, готовність діяти в інтересах матерізми й постати на її захист у разі небезпеки.

2. Сьогодні в умовах повномасштабної війни росії проти України, величезних змін у соціальному, економічному і політичному житті України постала проблема радикальної перебудови у сфері виховання. Метою національно-патріотичного виховання є виховання молодого людини – патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно само реалізуватися в соціумі як громадянин, професіонал, носій української національної культури.

3. Освіта грає ключову роль у процесі формування патріотизму, оскільки вона має значний вплив на індивіда, його світогляд та погляди на власну країну і суспільство. Освіта допомагає формувати громадянську свідомість та розуміння важливості ролі кожного громадянина у своїй країні. Вона надає знання про права і обов'язки громадян, структуру уряду, історію та культуру країни. Освіта допомагає формувати патріотичні цінності, такі як любов до рідної землі, повага до історії, традицій та культури своєї країни. Вона сприяє усвідомленню важливості збереження і розвитку національних цінностей. Освіта

також допомагає здобувачам освіти розуміти своє місце в світі та взаємозв'язок своєї країни з іншими державами. Це сприяє формуванню більш об'єктивного та інформованого підходу до міжнародних відносин. Освіта може заохочувати участь в громадському житті, політичних процесах та громадянській активності.

Вона надає знання та навички, які необхідні для активної участі в демократичних процесах.

4. У другому розділі було проведено експериментальне дослідження щодо формування патріотичних поглядів здобувачів освіти. Об'єктом дослідження були студенти, які представляють молоде покоління та мають

важливе значення для формування патріотичних поглядів в суспільстві. Умови дослідження включали проведення анкетування серед студентів з метою вивчення їхнього ставлення до патріотизму, національної ідентичності та громадянської активності. В процесі дослідження була використана анкета, яка

містила вісім запитань, спрямованих на вивчення патріотичних поглядів студентів та їх відношення до національної ідентичності. Дані були зібрані шляхом опитування 40 студентів НУБІП.

5. Загальною тенденцією є позитивне ставлення студентів до патріотизму та національної ідентичності, але існує різноманітність в їхніх

відповідях, особливо щодо мови та самосприйняття як носія культури. Середні показники для кожного питання демонструють високий рівень патріотизму та позитивного ставлення до національної ідентичності серед студентів. За такими

результатами можна припустити, що досліджувана аудиторія відчуває сильний патріотизм та гордість відносно України та своєї національної ідентичності.

Такий аналіз може стати основою для подальших досліджень та розробки програм для підтримки та розвитку патріотизму серед студентів.

6. Результати дослідження вказують на те, що формування патріотичних поглядів у здобувачів освіти є важливим завданням, яке впливає на

їхню громадянську активність та готовність приймати активну участь у розвитку своєї країни. Виховання патріотизму повинно базуватися на відчутті належності до власної нації, усвідомленні важливості національних цінностей та ідентичності. Сформована модель випускника навчального закладу визначає

важливі аспекти патріотизму, які включають у себе глибоке розуміння і повагу до культурної спадщини, мови, історії та ідентичності України. Ця модель сприяє розвитку активних громадян, які готові приймати відповідальність за майбутнє своєї країни, брати участь у громадському житті, та захищати національні і демократичні цінності.

7. Українська молодь має великі виклики і можливості для виявлення патріотизму в сучасному світі, і розвиток патріотичних поглядів в них відіграє ключову роль у будівництві майбутнього країни. Важливо продовжувати працювати над формуванням патріотизму серед здобувачів освіти та сприяти

їхньому активному участі у суспільному житті України для її демократичного та стабільного розвитку.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балл Г. О. Аналіз сутності особистісної свободи у контексті гуманізації освіти і виховання. Діалог культур: Україна у світовому контексті. Філософія освіти: Зб. наук. праць. Ред кол. І. А. Зязюн та ін. Львів: Світ, 1999. Вип. 4. С. 33-42.
2. Башмет М. Зміцнення всіх компонентів національної свідомості у молоді – пріоритетний напрям державотворчої політики України. Державність. 1994. № 1–2. С. 50-53.
3. Болотіна В.Ю. Моральне виховання старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури у загальноосвітній школі: Автореф. дис... канд. пед. наук. К., 2001. 17 с.
4. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Аксиологічний концепт національно-патріотичного виховання. Київ: Фенікс, 2023. 52 с.
5. Бондаренко Н., Косянчук С. Український метавсесвіт освіти XXI століття: цінності – уміння – знання. Edukacja i społeczeństwo VII. Zbiór artykułów naukowych. Opole: wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska. 2022. С. 412-431. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732315>.
6. Великий глумачний словник сучасної української мови /Укл. і гол. ред. В. Т. Будес. К.: Ірпінь, 2001. 1440 с.
7. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси. Львів, 1996. 238 с.
8. Гай-Нижник П., Чупрій Л. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. Пілея. 2014. Вип. 84 (№5). С. 465-471.
9. Галузинський В.М. Евтух М.Б. Основи педагогіки і психології вищої школи в Україні. К., 1995 168 с.
10. Гмиря А. Ідентичність: як зрозуміти, що я – українець? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinska-natsia/31951984.html>.
11. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

12. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави. Рідна школа. 2001. № 2. С.9-14.

13. Гуменик Г.М. Формування національної свідомості в учнів середнього шкільного віку засобами туристсько-краєзнавчої роботи: Автореф. дис... канд. пед. наук (13.00.07-теорія і методика виховання). Тернопіль: ТДУ, 2000. 21с.

14. Длігач А. Суперсили і проявлені суспільні цінності українців. Українська правда. URL:

<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/04/16/7340093/>.

15. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагог. газета. - 2000. - № 6 (72), червень. 6 с.

16. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641.

Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. 2015. № 8. С. 87-95.

17. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала. Психологія і суспільство. 2015. № 1. С. 6-15. Першодрук: Київ: Видавничий дім «KM Academia», 1999. 31 с

18. Липа Ю. Призначення України. Друге незмінне видання. Львів: Просвіта, 1992. 272 с.

19. Мокан В. Військово-патріотичне виховання: курс на відродження. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3243419-vijskovopatrioticne-vihovanna-kurs-na-vidrodzenna.htm>

20. Москалець В.П. Психологічне обґрунтування національної школи // Рідна школа. 1994. № 11. С.31

21. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. К., 2001. 20 с.

22. Ніхто вже не сплутає Україну та росію». Як війна в Україні змінила світ – ЗМІ. Британська газета «Sunday Times» опублікувала аналітичний огляд під назвою «20 прикладів того, як війна в Україні змінила наш світ». URL:

<https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-64016696?xtor>.

23. Новий тлумачний словник укр. мови. У 4 томах. Укладачі В. Яременко, О. Сліпушко. К.: Аконіт, 1999. Т. 3. С. 223.

24. Павлишко М. С. Патріотичне виховання молодших школярів на матеріалі творчості Павла Тичини: Автореф. дис... канд. пед. наук. К., 2001. 20 с.

25. Політологічний енциклопедичний словник: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закладів. К.: Генеза, 1997. 400 с.

26. Петронюк Р. Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників: Монографія. За ред. проф. М. В. Левківського. Житомир: Полісся, 2003. 220 с.

27. Петронюк Р. Р., Якушко І. І. Орієнтовна програма та методичні рекомендації для факультативу «Національно-патріотичне виховання старшокласників засобами народознавства». Житомир: Полісся, 2002. 19 с.

28. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Закон України. Урядовий кур'єр, 07.01.2023, № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20/print>.

29. Становська Т. В. Формування професійної спрямованості старшокласників на професії сфери управлінської діяльності: Автореф. дис... канд. пед. наук. К., 2001. 17 с.

30. Човалюк Л. М. Патріотичне виховання старшокласників шкіл-інтернатів. Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах. Кн. 1. К.: Пед. думка, 2000. С. 318-323.

31. Чорна К. І. Основні пріоритети у вихованні національної самосвідомості і громадянської культури старшокласників // Педагогіка і психологія. 1994. № 1. С. 125-132.

32. Яшук І. П. Формування життєвої компетенції особистості старшокласників загальноосвітніх шкіл України: Автореф. дис... канд. пед. наук. К., 2001. 21 с.

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

АНКЕТА

НУБІП УКРАЇНИ

Будь ласка, дайте відповіді на наступні запитання, обираючи один із варіантів відповіді: "Так," "Ні," або "Не знаю."

1. Чи пишастесь Ви тим, що належите до своєї нації?

- Так

- Ні

- Не знаю

НУБІП УКРАЇНИ

2. Чи вільно Ви володієте українською мовою?

- Так

- Ні

- Не знаю

НУБІП УКРАЇНИ

3. Чи вважаєте себе носієм української культури?

- Так

- Ні

- Не знаю

НУБІП УКРАЇНИ

4. Чи знаєте Ви історію своєї рідної країни (регіону)?

- Так

- Ні

- Не знаю

НУБІП УКРАЇНИ

5. Чи дотримується Ваша родина та Ви українських національних звичаїв та традицій?

- Так

- Ні

- Не знаю

НУБІП УКРАЇНИ

6. Чи пишастесь українською символікою?

- Так

- Ні

- Не знаю

НУБІП УКРАЇНИ

7. Чи вважаєте себе патріотом своєї країни?

- Так
- Ні
- Не знаю

НУБІП України

8. Чи вважаєте Ви себе гідним громадянином своєї країни?

- Так
- Ні
- Не знаю

НУБІП України

Дякуємо за ваші відповіді!

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України